

ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ของพนักงานอัยการในฐานะโจทก์ร่วม¹

ธัญนิศย์ นิตไกรนนท์²

การดำเนินคดีอาญาในประเทศไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ได้กำหนดพนักงานอัยการ และผู้เสียหาย เป็นผู้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลได้ ซึ่งเป็นการเสนอคำฟ้องเริ่มต้นคดีต่อศาล นอกจากการฟ้องคดีอาญาแล้ว กฎหมายยังให้อำนาจแก่ผู้เสียหาย หรือพนักงานอัยการสามารถเข้าดำเนินคดีอาญาโดยเข้าไปเป็นโจทก์ร่วมในคดีได้อีกด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 และ 31 กล่าวคือ ในการฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการ กฎหมายให้สิทธิผู้เสียหายยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 ในทางกลับกัน การฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องคดีเอง กฎหมายก็ให้อำนาจแก่พนักงานอัยการที่จะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายได้เช่นกันตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31

การดำเนินกระบวนการพิจารณาในกรณีที่พนักงานอัยการ หรือผู้เสียหายได้เข้ามาเป็นโจทก์ร่วมกันแล้ว กฎหมายได้กำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินคดีไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ที่บัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำผิดของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆได้” ซึ่งเป็นกรณีที่กฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการร้องขอต่อศาลให้สั่งให้ผู้เสียหายกระทำการหรือละเว้นกระทำการใดๆ เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการยับยั้งไม่ให้คดีของพนักงานอัยการเกิดความเสียหาย

อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีอาญาที่พนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 ยังมีปัญหาที่สมควรทำการศึกษา ดังนี้

ปัญหาประการแรก การเข้าเป็นโจทก์ร่วมของพนักงานอัยการ กรณีผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัวซึ่งเป็นการกระทำความผิดต่อกฎหมายหลายบทที่มีคดีความผิดต่อแผ่นดินรวมอยู่ด้วย แต่ผู้เสียหายเลือกฟ้องเฉพาะความผิดต่อส่วนตัว แต่ไม่ฟ้องคดีความผิดอาญาแผ่นดิน หรือความผิดที่มีโทษความผิดต่อส่วนตัวด้วย พนักงานอัยการไม่สามารถที่จะขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายตามประมวล

¹บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในฐานะโจทก์ร่วม โดยมีอาจารย์ที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธีรนิติ เทพสุเมธานนท์ และคณะกรรมการสอบ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พรพรหม อินทร์พรชัย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทรัตน์ เฑชะมา

²นักศึกษาระดับปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 ได้อีกด้วย เนื่องจากถูกจำกัดสิทธิโดยพนักงานอัยการจะเข้าไปดำเนินคดีโดยเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายได้เฉพาะคดีประเภทความผิดซึ่งมิใช่ความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดอาญาแผ่นดินเท่านั้น จะเข้าไปเป็นโจทก์ร่วมในคดีความผิดต่อส่วนตัวไม่ได้ ซึ่งจะทำให้พนักงานอัยการไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบและปกป้องผลประโยชน์ของรัฐได้ ซึ่งหากศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในคดีความผิดต่อส่วนตัวที่ราษฎรฟ้องแล้ว คดีที่มีมิใช่ความผิดต่อส่วนตัวหรือคดีอาญาแผ่นดินที่รัฐเป็นผู้เสียหายย่อมระงับลงไปด้วยตามมาตรา 39 (4)

การกำหนดประเภทคดีที่พนักงานอัยการจะเข้าไปดำเนินคดีอาญาในฐานะโจทก์ร่วมในคดีที่ผู้เสียหายฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 โดยให้สิทธิพนักงานอัยการเข้าร่วมได้เฉพาะคดีมิใช่ความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้น อาจทำให้เกิดช่องทางที่ผู้เสียหายหรือเอกชนทำให้อัยการฟ้องคดีได้ และเป็นการจำกัดตัดสิทธิอำนาจดำเนินคดีของรัฐ หรือพนักงานอัยการไม่สามารถเข้าไปควบคุมการดำเนินคดีอาญาที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของรัฐซึ่งเอกชนหรือผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องคดีได้ ทำให้อัยการเกิดความเสียหาย อีกทั้ง พนักงานอัยการไม่อาจร้องขอต่อศาลให้ยับยั้งการกระทำหรือละเว้นกระทำการใด ๆ ในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอาจทำให้เกิดความเสียหายต่อคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ได้ เพราะหากพนักงานอัยการไม่สามารถที่จะเข้าไปในคดีของผู้เสียหายได้ตั้งแต่แรกเพราะเป็นความผิดต่อส่วนตัวแล้ว ก็ไม่สามารถใช้วิธีการตามมาตรา 32 ได้

ปัญหาประการที่สอง มีข้อควรพิจารณาว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ไม่มีการบัญญัติให้พนักงานอัยการสามารถแก้ไข หรือเพิ่มเติมฟ้องของผู้เสียหายในกรณีพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์ตามมาตรา 31

กรณีที่พนักงานอัยการได้เข้ามาเป็นคู่ความในฐานะโจทก์ร่วมแล้ว ผลของการเป็นโจทก์ร่วมกัน คือพนักงานอัยการจะต้องถือฟ้องของผู้เสียหายเป็นหลัก ถ้าฟ้องของผู้เสียหายบกพร่อง พนักงานอัยการก็ต้องได้รับความบกพร่องนั้นด้วย ซึ่งคำฟ้องเริ่มต้นคดีมีความสำคัญมากถึงขนาดที่จะกำหนดทิศทางผลแพ้ชนะของคดีได้ ในกรณีที่คำฟ้องของผู้เสียหายขาดตกบกพร่อง ไม่ครบถ้วน เช่น บรรยายฟ้องขาดองค์ประกอบความผิด หรือบรรยายวันที่เวลา สถานที่ ในคำฟ้องไม่ครบถ้วนหรือไม่ชัดเจน หรือข้อหาฐานความผิดไม่ครบถ้วน หรือผิดพลาดในรายละเอียดเพียงเล็กน้อย ความผิดพลาดบกพร่องอาจทำให้อัยการฟ้อง หรือพนักงานอัยการเกิดความเสียหายได้ ซึ่งมีเพียงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ที่บัญญัติว่า “เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าผู้เสียหายจะกระทำให้อัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใด ๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆได้” โดยกฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการในการร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำ หรือละเว้นกระทำการที่ทำให้คดีของอัยการเสียหายเท่านั้น แต่กฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติรองรับไว้โดยชัดเจนว่าพนักงานอัยการจะสามารถดำเนินคดีในฐานะคู่ความร่วมได้อย่างไร จะสามารถขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมคำฟ้องของผู้เสียหายได้หรือไม่ หากพนักงานอัยการที่เข้าเป็นโจทก์ร่วมไม่มีอำนาจแก้ไขหรือเพิ่มเติมคำฟ้องของผู้เสียหายได้แล้ว ก็จะไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญา

โดยรัฐ แม้จะศาลจะอนุญาตให้เข้ามาเป็นโจทก์ร่วมในคดีของผู้เสียหาย การดำเนินกระบวนการพิจารณา ก็ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ และไม่อาจควบคุมการดำเนินคดีของผู้เสียหายได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น คำฟ้องคดีที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวของผู้เสียหายที่บกพร่องไม่สมบูรณ์ และไม่อาจแก้ไขได้ ย่อมมีผลทำให้คดีของรัฐหรือพนักงานอัยการเกิดความเสียหายได้โดยตรง

ปัญหาประการที่สาม ไม่มีกฎหมายบัญญัติให้พนักงานอัยการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน

การฟ้องคดีอาญาโดยพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีเองนั้น กฎหมายได้กำหนดเงื่อนไขไว้ว่า จะต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน พนักงานอัยการจึงจะมีอำนาจฟ้อง แต่ในกรณีที่พนักงานอัยการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายในคดีที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัวตามมาตรา 31 ซึ่งมีผลเสมือนกับพนักงานอัยการได้ร่วมฟ้องคดีกับผู้เสียหายนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการสอบสวนในความผิดที่ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์หรือไม่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติไว้โดยชัดเจนว่าจะต้องทำการสอบสวนมาก่อนหรือไม่ ซึ่งส่งผลเกิดปัญหาในการดำเนินคดีอาญาโดยวิธีการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ไม่สามารถใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ โดยในทางปฏิบัติแล้วพนักงานอัยการไม่เคยยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายเลย เนื่องจากหากพนักงานสอบสวนไม่ทำการสอบสวนความผิดนั้นมาก่อน ไม่ว่าจะเพราะเหตุใดก็ตาม และไม่มีสำนวนการสอบสวนมาสู่ชั้นพนักงานอัยการ พนักงานอัยการก็จะไม่ทราบถึงการดำเนินคดีของผู้เสียหาย ถึงแม้ว่าจะทราบถึงการฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหาย พนักงานอัยการไม่สามารถดำเนินการสอบสวนได้เอง และไม่ใช้กรณีที่กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการมีอำนาจสอบสวนไว้เป็นกรณีพิเศษเนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยมีลักษณะที่แยกองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนและฟ้องร้องออกจากกัน อีกทั้งกฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติถึงการดำเนินคดีอาญาโดยวิธีการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายไว้ว่ามีขอบเขตอย่างไร พนักงานอัยการจะสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวน หรือสอบสวนเพิ่มเติมได้หรือไม่

นอกจากนี้ยังไม่มียกเว้นของกฎหมายรองรับวิธีการแจ้งพนักงานอัยการให้ทราบถึงการฟ้องคดีของผู้เสียหายอีกด้วย ทำให้การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการโดยวิธีการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายตามมาตรา 31 นี้ ไม่สัมฤทธิ์ผลในการคุ้มครองผลประโยชน์ของรัฐ เนื่องจากเกิดอุปสรรคในด้านกระบวนการทำให้ไม่มีการตรวจสอบควบคุมดูแลจากรัฐหรือพนักงานอัยการที่ต้องเข้าไปควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหาย ทำให้เกิดการดำเนินคดีโดยสมยอม หรือดำเนินคดีเพื่อช่วยเหลือผู้กระทำความผิดให้ไม่ต้องได้รับโทษและอาจทำให้คดีความผิดที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัว หรือความผิดอาญาแผ่นดินเกิดความเสียหายได้ ซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ

จากการศึกษาประเด็นปัญหากฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในฐานะโจทก์ร่วม ทั้ง 3 ประเด็นปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาขอเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้

1.ปัญหาการเข้าเป็นโจทก์ร่วมของพนักงานอัยการ กรณีผู้เสียหายฟ้องคดีอาญาความผิดต่อส่วนตัว ซึ่งเป็นการกระทำความผิดต่อกฎหมายหลายบทที่มีคดีความผิดต่อแผ่นดินรวมอยู่ด้วย

ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรให้อำนาจพนักงานอัยการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายเพื่อเข้าไปควบคุมตรวจสอบการดำเนินคดีอาญาทุกคดีที่อาจเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของรัฐซึ่งเอกชนหรือผู้เสียหายเป็นผู้ฟ้องคดีได้โดยไม่จำกัดเฉพาะคดีที่มีใช้ความผิดต่อส่วนตัว หรือคดีอาญาแผ่นดิน

ผู้ศึกษาจึงเห็นควรเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31 เป็นว่า “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายยื่นฟ้องแล้ว พนักงานอัยการจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะใดก่อนคดีเสร็จเด็ดขาดก็ได้”

2.ปัญหาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ไม่มีการบัญญัติให้พนักงานอัยการสามารถแก้ไข หรือเพิ่มเติมฟ้องของผู้เสียหาย ในกรณีพนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหาย

ผู้ศึกษาเห็นว่า ควรกำหนดแนวทางให้พนักงานอัยการซึ่งอยู่ในฐานะโจทก์ร่วมมีอำนาจขอแก้ไข หรือเพิ่มเติมฟ้องของผู้เสียหายที่ฟ้องคดีอาญาเองได้ โดยให้สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐที่ให้ความสำคัญกับคดีของรัฐหรือพนักงานอัยการมากกว่าคดีของผู้เสียหาย และการให้อำนาจพนักงานอัยการในการขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมฟ้องของผู้เสียหายยังเป็นหน้าที่ของรัฐในการเข้าควบคุมตรวจสอบการดำเนินคดีของผู้เสียหายหรือเอกชน ซึ่งถือเป็นมาตรการป้องกันมิให้ผู้เสียหายหรือเอกชนดำเนินคดีอาญาไปในทางที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดีรัฐ อีกทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับการตีความประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32 ที่พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลสั่งให้ผู้เสียหายกระทำ หรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้ โดยถือว่าฟ้องของผู้เสียหายยังขาดตกบกพร่อง ย่อมทำให้คดีของรัฐเกิดความเสียหายได้ พนักงานอัยการย่อมมีอำนาจขอแก้ไขและเพิ่มเติมฟ้องได้

ผู้ศึกษาจึงเห็นควรเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 163 วรรคหนึ่ง เป็นว่า “เมื่อมีเหตุอันควร โจทก์มีอำนาจยื่นคำร้องต่อศาลขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมฟ้องก่อนมีคำพิพากษาศาลชั้นต้น ถ้าศาลเห็นสมควรจะอนุญาตหรือสั่งให้ไต่สวนมูลฟ้องเสียก่อนก็ได้ เมื่ออนุญาตแล้วให้ส่งสำเนาแก้ฟ้องหรือฟ้องเพิ่มเติมแก่จำเลยเพื่อแก้ และศาลจะสั่งแยกสำนวนพิจารณาฟ้องเพิ่มเติมนั้นก็ได้ ความในข้อนี้ให้ใช้บังคับแก่กรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ร่วมตามมาตรา 31 ด้วย”

3.ปัญหากรณีไม่มีกฎหมายบัญญัติให้พนักงานอัยการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการสอบสวนในความผิดนั้นมาก่อน ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ควรกำหนดแนวทางให้พนักงานอัยการสามารถขอเข้าโจทก์ร่วมกับผู้เสียหายได้ โดยไม่จำเป็นต้องผ่านการสอบสวนมาก่อนตามมาตรา 31 เพื่อให้ขั้นตอนการดำเนินคดีในการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ของพนักงานอัยการ โดยเข้าไปแทรกแซงและควบคุมการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายได้มีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพตามรูปแบบของทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model) ซึ่งจะอำนวยความสะดวกให้เจ้าพนักงานในการดำเนินคดีอาญาแก่ผู้กระทำผิดโดยไม่ล่าช้า และเป็นประโยชน์มากกว่ากำหนดให้มีขั้นตอนการสอบสวน

ผู้ศึกษาจึงเห็นควรเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 โดยบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน ความในมาตรานี้มิให้ใช้บังคับแก่กรณีที่พนักงานอัยการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ตามมาตรา 31”

3.2 ควรกำหนดแนวทางให้ศาลชั้นต้นต้องแจ้งให้พนักงานอัยการทราบถึงการฟ้องคดีของผู้เสียหายด้วย เพื่อให้พนักงานอัยการได้ทราบนัดวันไต่สวนมูลฟ้องแล้ว จะได้ยื่นคำร้องขอเข้ามาเป็นคู่ความในฐานะโจทก์ร่วมในกระบวนการไต่สวนมูลฟ้องเพื่อดำเนินคดีอาญาร่วมกับผู้เสียหายต่อไป

ผู้ศึกษาจึงเห็นควรเสนอให้มีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 165 วรรคสาม โดยบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมใหม่ว่า “ในคดีราษฎรเป็นโจทก์ ศาลมีอำนาจไต่สวนมูลฟ้องกลับหลังจำเลย ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่พนักงานอัยการและจำเลยรายตัวไป กับแจ้งวันนัดไต่สวนให้พนักงานอัยการและจำเลยทราบ...”

เอกสารอ้างอิง

เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีใน

ขั้นตอนก่อนการพิจารณา. กรุงเทพมหานคร: หจก. สำนักพิมพ์พลสยาม พรินต์ติ้ง, 2553.

คณิต ฒ นกร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2555.

_____. วิ.อาญา วิพากษ์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2552.

ธานีศ เกศวพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร:

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2562.

ธานี สิงหนาท. คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาภาค 3 วิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น ภาค 4

อุทธรณ์และฎีกา. กรุงเทพมหานคร: บริษัท กรุงสยามพับลิชชิ่ง จำกัด, 2563.

สมชัย ฑีมาอุตมากร. สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. กรุงเทพมหานคร:

บริษัท ชวนพิมพ์ 50 จำกัด, 2562.

_____. สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร:

บริษัท ชวนพิมพ์ 50 จำกัด, 2562.

สทรรฐ กิติ ศุภการ. หลักและคำพิพากษากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร:

อมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2565.

อรรถพล ใหญ่สว่าง. คำอธิบายวิชา สัมมนากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพมหานคร:

สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2562.